

PSYKOLOGISK KØN MELLEM
DIVERSITET OG ENTITET I MODERNE VERDEN

En anmeldelse af Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg:
Psychological Gender and Modernity.
Scandinavian University Press, Oslo 1994 (154 s.)

Christel Stormhøj

»*Psychological Gender and Modernity*« er en samling af artikler med en fyldig introduktion om, hvad der sker med kønnet i moderne samfund. Ikke kun blandt kønsforskere, men også i den aktuelle, offentlige debat findes en diskussion af, hvad det i dag betyder for den enkelte psykologisk, kulturelt og socialt at tilhøre den ene eller den anden kønskategori. Diskussionen er ikke mindst relevant set i lyset af de seneste årtiers intensive ligestillingsarbejde og udbredte ligestillingsbevidsthed. I debatten støder vi på et mangfold af stemmer, der synes at polarisere sig. Fra den ene front besynges kønnets endeligt. Det afgørende for den individuelle identitet er ikke længere køn, men derimod den enkeltes individualitet. Fra den anden front fremmanes endeløse beviser på kønnets standhaftighed på tværs af generationer. Drengene er stadig genkendelige i deres »drengethed« og tilsvarende piger i deres »pigethed«. Det er afgjort i forfatternes favør, at de advokerer for en besindig og moderat midterposition – at kønnet i moderne samfund både viser tegn på forandring og på kontinuitet – og at de bogen igennem argumenterer stringent for denne.

Makkerparret Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg, begge kendte navne i den skandinaviske kvinde- og kønsforskning, udforsker i bogen een af flere mulige (analytiske) dimensioner af køn. Det er det *psykologiske køn* og dets historie i moderniteten, der interesserer forfatterne. Ud fra et udviklingspsykologisk perspektiv undersøges det, hvordan psykologisk køn, af forfatterne kaldet kønsidentitet, dannes i socialisationen i forskellige aldre. Endvidere undersøges det gennem inddragelse af modernitetsteorier og diskurser om ungdomskultur, hvad modernitet betød og betyder for dannelse af kønsidentiteter i forskellige generationer.

Christel Stormhøj er mag.art i kultursociologi og ansat som forskningsstipendiat ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet. Hun arbejder med et 3-årigt projekt, der omhandler nutidige, danske unges konstruktioner af køn indenfor feltet kulturel konsumtion. Projektet er finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

Bogen repræsenterer dermed et omend sammensat analytisk perspektiv på køn i moderne samfund. Læseren tilbydes en model til fortolkning af den kønnede identitet – en fortolkningsmodel der har gyldighed på linie med flere, mulige alternative. Det skal samtidigt bemærkes, at jeg muligvis ikke yder bogens udviklingspsykologisk funderede forståelse af kønsidentitet fuld retfærdighed, da jeg ikke er fag-psykolog.

Bogens artikler er skrevet på baggrund af to større forskningsprojekter. Dels et afsluttet projekt, hvis resultat forelå i bogen, »Historien om piger og drenge – kønssocialisering i et udviklingspsykologisk perspektiv«, der udkom i en dansk udgave i 1991. »Historien om piger og drenge« rummer forfatterens bud på, hvordan psykologisk køn traditionelt er blevet dannet i vores samfund gennem pigers og drenges udviklingspsykologiske historier. Og dels det endnu uafsluttede projekt, »Piger og drenge i forandring?«, der baserer sig på en undersøgelse af tre kvindegenerations generationsspecifikke kønsidentitetsdannelse.

Hver artikel kan læses for sig, da de hver især udgør en helstøbt enhed. Det er samtidigt let at orientere sig i bogen og følge den fortløbende argumentation, da forfatterne er omhyggelige med at trække linierne mellem artiklerne og i den fyldige introduktion præsenterer den enkelte artikels hovedpointer. Hvis man læser bogen fra begyndelse til slutning, må man dog tåle en del gentagelser og alternative formuleringer af de samme pointer.

Psykologisk køn bestemmer forfatterne som den kønsspecifikke dannelse af en psykisk struktur, som er produkt af pige- respektivt drengebarnets udviklingspsykologiske historie således, som denne forløber gennem socialiseringen. Det er den psykiske struktur, som giver pigen og drengen identitet. Køn i et sådant analytisk perspektiv får karakter af en indre udrustning, af en substantiel størrelse, som ligger derinde i individet, og som udgør en individuel essens (s.77). Som substantiel størrelse betragtes køn som det, der ligger bag den ydre fremtræden, dvs. udtrykkene, handlingerne etc., af forfatterne kaldet »symptomer« på »overfladen« (s.13, 18 og 34). Den psykiske struktur hos hvert af de to køn er ifølge argumentationen årsagen til eksempelvis pigers og drenges *forskellige* adfærd i klasseværelset, til *kønssegregeringen* i deres selvvalgte sociale relationer og til det *forskelligartede* indhold, som relationerne organiserer omkring.

Forfatterens grundforståelsesmodel for kønsidentitet bygger på en objekt-relationsteoretisk udgave af den psykoanalytiske teori således, som denne er udviklet i relation til studiet af køn. I objekt-relationsteorien antages det, at den psykiske struktur grundlæggende formes på baggrund af barnets tidligste erfaringer i adskillelses- og individuationsfasen (0-3 år) i relation til de primære andre. Det antages yderligere, at de to køn gennemlever denne fase i relation til den samme person, moderen, på en for-

skellig måde, hvilket resulterer i, at de to køns identiteter får et forskelligt præg. Argumentationen er den, at kønsidentitet for pigen forbindes med hendes forbundethed med moderen og funderer sig på pigens bevidsthed om hendes køns-lighed med denne. Pigebarnet stimuleres til at forblive i enheden med moderen og styrkes dermed i sin kompetence til intimitet. Drenges kønsidentitet bygges modsat op omkring separation og funderer sig på hans bevidsthed om hans køns-forskel fra moderen. Drengbarnet derimod gives tidligere friere tøjler til at udforske verden udenfor mor-barn-enheden og dermed styrkes især hans autonomi.

Hvis dette argument overhovedet skal kunne kvalificeres – det argument der siger, at drenges kønsidentitet bygger på hans bevidsthed om hans køns-(organs-)forskellighed fra moderens og tilsvarende, at pigens kønsidentitet på hendes bevidsthed om hendes køns-(organs-)lighed med moderens – så må argumentet hvile på, at kilden til bevidstheden om betydningen af forskellen respektivt ligheden er de voksnes (og i en videre betydning kulturens) repetitive, forskelssættende navngivning af pigebarnet respektivt drengbarnet («du er en pige vs du er en dreng») og i forlængelse heraf de voksnes fortællinger om, hvad det betyder at have det ene eller det andet kønsmærke for, at det overhovedet kan komme til at betyde noget. Mao. udgøre en kønsforskel. Denne del af argumentationen forekommer det mig ikke, at forfatterne i nær tilstrækkelig grad præciserer og betoner betydningen af for dannelsen af kønsidentiteter per se.

I den psykoanalytiske fortælling om, hvordan drengbarnet gøres til drengen respektivt pigebarnet til pigen, støder vi senere på det erotisk-romantiske drama, der udspiller sig i Ødipus-komplekset, når børnene af hvert køn »opdager« deres tiltrækning til den modsatkønnede forældre. Gennem den erotisk ladede relation til den modsatkønnede forældre gives barnet en ny mulighed for at integrere den problematiske side af identiteten. Pigebarnet opnår autonomi i intimitet med far på baggrund af hendes bevidsthed om hendes forskellighed fra ham. Det muliggør en frigørelse fra mor, men det indebærer samtidigt ikke afkald på intimitet. For drengbarnet gælder det, at han kan opnå en ny form for intimitet med mor uden afkald på autonomi ligeledes på baggrund af hans bevidsthed om hans forskellighed fra hende.

Forklaringen på pigens senere heteroseksuelle relationer er således at finde i, at hun gennem realisering af denne type relation kan opnå en voksenstatus, idet autonomi kobles sammen med heteroseksualitet, medens drengen tilsvarende opnår intimitet gennem den samme relation.

Hvordan den heteroseksuelle begærsretning overhovedet kommer i stand, – for en »opdagelse« af den må vel forudsætte, at den allerede er eksisterende – argumenterer forfatterne desværre ikke for. Den fremstår dermed som taget for givet, hvilket næppe synes plausibelt, taget den psykoanalytiske teori om kønsidentitetsdannelse i betragtning. Teorien opererer med en langt mere kompleks begærskonstellation således, som

den er situeret i den heteroseksuelle kernefamilie. Såvel begær, rettet imod forældren af samme køn, som begær, rettet imod den modsatkønnede forældre, optræder på »scenen«. Derfor er en argumentation for, hvordan og hvorfor det går til, at den modsatkønnede, dvs. den heteroseksuelle, begærretning privilegieres i forhold til den monokønnede, dvs. den homoseksuelle, nødvendig. Denne argumentation finder jeg det særlig væsentligt, at forfatterne udfolder, fordi de tilskriver heteroseksualiteten så central en betydning for muligheden for at integrere den problematiske side af hver af de kønnede identiteter.

Fortællingen om de grundlæggende forskelligt psykologisk strukturerede køn, henholdsvis den »drengede«, heteroseksuelle dreng og den »pige-gede«, heteroseksuelle pige, finder jeg det relevant at dvæle et øjeblik ved. At se fortællingen efter i kortene er nødvendigt, fordi den bogen igennem fungerer som Den Analytiske Model, hvorigennem forfatterne forklarer de to køns allehånde forskellige typer af adfærd, orienteringer, udtryk, dispositioner etc. både i fortiden og i nutiden. Eksempelvis anvendes modellen med dens kønsasymmetriske »ressourcefordeling« og kønsspecifikke behovsstrukturer: den præstationsorienterede, omverdenserobrende og autonomistærke dreng og den intimitetssøgende, relationsorienterede og lille-verdens-mestrende pige som optik, når forfatterne fortolker forrige generationers kønsidentiteter set i lyset af den arbejdsdeling, som kvinder og mænd var henvist til under de tidlige såvel som senere industrisamfundsmæssige livsformer (kap.3). Og når forfatterne i forlængelse heraf og i kontrast hertil søger at tage pulsen på, hvad der er ved at ske med kønsidentiteten blandt 70'ers middelklasseungdommen (kap.4).

Det slående ved de *kønsidentiteter*, som konstrueres gennem denne model, er, at de får karakter af *monolitiske størrelser* i form af Feminiteten respektivt Maskuliniteten. Denne forfatterens kanonisering af enhedslige kønsidentiteter forekommer på trods af, 1) at de betyder og besværges overfor deres læsere, at de har til hensigt at tage ved lære af den nyere og i kønsforskningen allestedsnærværende dekonstruktionistiske tradition. Dekonstruktionen, der har opkastet sig som selve videnskaben om forskel (og i parentes bemærket derfor måske ikke kan se andet end forskel!), sætter forskellene imellem piger/kvinder og forskellene imellem drenge/mænd på kønsforskningens aktuelle dagsorden netop med det mål at sprænge/dekonstruere kønnede identiteter, forstået som psykologisk, kulturelt og socialt binære, monolitiske størrelser – som netop *entiteter*. Med dekonstruktionen i baghånden kan der i stedet tales om dels mangfoldige femininiteter respektivt maskuliniteter og dels om lighederne mellem kønnene, sidestillet med de socialt konstruerede forskelle mellem forskelligt kropsmærkede individer (s.4 og 6). Og 2) at de fremhæver, at et psykoanalytisk perspektiv på identitet faktisk betoner, at denne identitet ikke bliver til friktionsfrit og ej heller fungerer på en en-

tydig måde (s.3 og generelt kap.5). Sandt er det, at den psykoanalytiske teori om identitetsdannelse indeholder en nærmest overdådig pluralitet, bestående af de forskellige fysiske zoners, udviklingsstadiers og repræsentationsmekanismers overlappende taxonomier samt af de forskellige bevidsthedsniveauer, der synes at give en vis forhåbning om teoriens rummelighed overfor identiteternes (i.e) *kønsidentiteternes diversitet*. Men desværre skuffes vi i vores forhåbning, idet diversiteten inddampes til elegante, operationelle, monolitiske størrelser så som Moderen, Det Ødipale, Pigen eller Den Anden under et snævert og stærkt normativt, forskels-udslettende imperativ, der fungerer under dække af udviklingspsykologiske narrativer. Det individ, hvis kønsidentitet ikke tildannes i overensstemmelse med de udviklingspsykologiske (fore)skrifter, eksempelvis drengbarnet, der aldrig bliver konventionelt »drenget« i sin adfærd, sine udtryk og lyster, herunder ikke har den fjerneste lyst til erotisk farvet samvær med piger, kan næppe tildeles anden plads udfra den psykoanalytiske model end på de afvigendes rækker.

For mig synes det, at forfatterne ikke i tilstrækkelig grad tager deres egne nyvundne erkendelser og fornuftige forbehold alvorligt. Hvis de havde gjort det, ville vi som læsere være blevet præsenteret for nogle mere nuancerede, komplekse og måske også mere virkelighedsnære fortællinger om piger og drenge, som hverken feticherede kønsforskelle eller ignorerede køns-ligheder. At udvikle disse sidstnævnte fortællinger teoretisk ville samtidigt implicere netop den destabilisering af (begrebet om) psykologisk køn, som forfatterne selv efterlyser (s.8) og selv søger at indfange ved at indbygge et forandringsperspektiv i et begreb om identitet (kap.5).

Et andet forhold, som jeg har lyst til at opholde mig lidt ved, er forholdet mellem den teoretiske model og det empiriske materiale, som inddrages bogen igennem.

Vi støder på så forskelligartet empirisk materiale som et uddrag fra et skønlitterært værk (s.15-16), nogle klasserumsobservationer (s.12-14), to udvalgte ungdomsfilm (s.57-67) og Bens (en patient) »tale« på den psykoanalytiske briks (s.71) uden nogensinde at blive gjort bekendt med, hvilke udvælgelseskriterier som forfatterne har lagt til grund for at inddrage netop disse cases. Det hører vel med til almindelig, videnskabelig redelighed at eksplicite sådanne kriterier, hvis man ikke for eftertiden som forsker vil have skudt i skoene, at man har udvalgt et sådant empirisk materiale, som synes yderst affirmativt overfor ens teoretiske model. Det er sådan en fornemmelse, som jeg uundgåeligt sidder tilbage med, fordi de empiriske cases kun alt for godt forekommer at være i overensstemmelse med forfatternes færdigudviklede analytiske model for kønsidentitet. Empirien får dermed en udelukkende teori eksemplicerende/illustrende funktion, der ikke levner plads for empiriens evne til at korrigere og/eller udvide teorien. Eksempelvis peger forfatternes analyse af

deres klasserumsobservationsdata på side 12 til 14 hen på en yderst konventionel kønsaktivitets- og -kompetencedeling. Vi møder stille, tilbageholdende og veldisciplinerede piger, der er mere optaget af deres private relationer end af deltagelse i og formning af samtalen i klasseoffentligheden. Og vi får kendskab til larmende, selvassertive drenge, der sætter dagsordenen i klasseværelset, og som tiltrækker sig mere af lærerens opmærksomhed end den, som tildeles pigerne. Disse analyseresultater synes i overmål at bekræfte forfatterens analytiske model for kønsidentitet: præstationsorienterede, omverdenserobrende og autonomistærke drenge og intimitetssøgende og relationsorienterede piger. Kan det virkelig være rigtigt, kan jeg ikke lade være med at spørge? Hvor bliver de ikke-teori-affirmative piger og drenge af i denne fortælling, og hvilke implikationer ville deres tilstedeværelse få for teorien? Skyldes deres fravær det faktum, at de simpelthen ikke eksisterer eller det faktum, at teorien simpelthen ikke kan opfange dem i kraft af det begrebsapparat, som der arbejdes med? Hvor bliver forskellene imellem pigerne og tilsvarende forskellene imellem drengene samt lighederne mellem piger og drenge af? Er der empirisk belæg for at arbejde med kollektive, enhedslige subjekter (i.e) *Pigerne* respektivt *Drengene*, som når de i bogen præsenteres en bloc, udsletter enhver tanke om diversitet indenfor kønnet?

Som indledningsvist nævnt er det forfatterens hovedinteresse at forstå kønnets psykologiske *historie* i moderniteten. Det indebærer, at de udviklingspsykologiske fortællinger om pigens og drengens tilblivelse situeres og kontekstualiseres historisk. Det fører naturligvis frem til den i kønsforskningen alment udbredte opfattelse af, at køn konstitueres historisk specifikt.

I forfatterens optik ses det psykologiske køn som konstitueret i spændingsfeltet mellem på den ene side de historisk specifikke, kulturelle og sociale muligheder (og begrænsninger), som de to køn henvises til, og på den anden side den kønsspecifikke, psykiske bagage i form af den indre psykiske struktur og dennes egenlogik og -dynamik.

Den indre psykiske struktur, argumenterer forfatterne for, er grundlæggende instabil, og det er i denne instabilitet, at vi skal finde kilderne til forandring i psykologisk køn. Dette er hovedproblemtikken for kapitlerne 3 - 5.

Gennem en kønsperspektivisk læsning af den amerikanske modernitetsteoretiker, Marshall Bermans udlægning af Faust legenden, – en legende hvori vi præsenteres for inkarnationen af det moderne, individualiserede individ, styret af foretagsomhed, rationalitet samt udviklings- og fremskridtstro, i skikkelse af Faust samt præsenteres for dennes uundværlige elskede, Gretchen – får forfatterne påpeget nok så væsentlige forhold omkring betingelserne for at være mand respektiv kvinde under industrisamfundets udvikling og etablering – betingelser som også har udgjort grundlaget for de udviklingspsykologiske fortællinger om pigens og

drengens kønsidentitetsdannelse, som vi allerede er blevet gjort bekendt med.

For det første påpeges det, at den fremherskende modernitetsforståelse oftest er baseret på erfaringer, bevidstheds- og oplevelsesformer, som stammer fra borgerskabets mænd, og som derfor ikke kan almenføres som værende gyldige også for kvinder, arbejderklasse osv.. For det andet betoner de, at såvel den samfundsmæssige modernisering som den med moderniteten følgende, specifikke (specifikke er for anmelderens egen regning, fordi der også har været tale om individualisering i foregående, historiske epoker) individualisering af mennesket forekommer på baggrund af en særlig social og psykisk arbejdsdeling mellem kønnene. Industrisamfundet med dets særlige produktions- og livsformer bygger på en lang række dikotomier, socialt, kulturelt og psykisk, som stammer fra den præ-moderne samfundsindretning, og som vedligeholdes bl.a. i kraft af arbejdsdelingen mellem kønnene, hvad forfatterne selv kalder køns polariteterne. Det er i første instans mænd (og borgerskabets mænd), der individualiseres qua køns polariteterne. Den offentlige verden, produktionen, rationaliteten og autonomien »tildeles« mænd eller, kønnes med maskulint fortegn, medens arbejdsdelingen for kvinder indebærer en henvisthed til det private rum, reproduktionen, emotionaliteten og det intime.

Når denne kønsdikotomiserede arbejdsdeling senere i modernitetens historie gradvist går i opløsning, hvilket nok især er kendetegnende for de vesteuropæiske, velfærdssamfund i efterkrigstiden, bliver resultatet ifølge forfatterne kamp mellem kønnene ideologisk og konkret socialt. Kvinders nye mulighed for individualisering kræver sit for begge køns vedkommende. Den af forfatterne tidligere omtalte »problematiske side« af femininiteten respektivt maskuliniteten, henholdsvis autonomien og intimiteten, kan ikke længere i nær samme udstrækning »hentes hjem« eller, hvis man foretrækker det, »lægges ud på« en modsatkønnet partner. I følge forfatterne må denne side i højere grad udvikles af det enkelte individ selv, hvilket de faktisk også mener, at der er spirer til blandt nutidige, moderne middelklasseunge, selvom billedet ikke er entydigt.

Det er disse middelklasseunge og deres kønsidentiteter, som forfatterne gør til genstand for analyse ud fra det perspektiv, at psykologisk køn både udviser tegn på kontinuitet på tværs af generationer og samtidig er præget af forandring (kap.4). Derfor spørger forfatterne til, hvilke kompetencer de moderne livsbetingelser har gjort det muligt for kvinder respektivt mænd at kultivere, og hvordan de kompetencer svarer til den form for identitet, der kræves af samtidens unge for at være på højde med kravene til en moderne eksistensform.

Kravene til den moderne eksistensform præciseres ved at inddrage den tyske ungdomsforsker, Thomas Ziehes bud på en sådan eksistensform. Den er præget af de tre følgende tendenser: For det første refleksivitet, et vedvarende behov for at forholde sig til sig selv og evaluere sig selv. For

det andet formbarhed, en tro på at vi kan forme os selv og vore omgivelser og en med denne tro følgende pligt til at begrunde, hvad vi gør og ikke gør. Og for det tredje individualisering, en relativ frisættelse af den enkelte fra traditionelle bånd. Det, som er forfatternes pointe med at lancere denne karakteristik af de moderne eksistensbetingelser, er, at kvinder og mænd har haft en forskellig adgang til at kultivere deres identiteter i forhold til disse. I modernitetens første fase, kendetegnet ved en markant kønspolarisering, knyttes kultiveringen af den mandlige kompetence sammen med individualisering og den aktive formning af omgivelserne og af ham selv, medens den kvindelige kompetence især opdyrkes i forhold til den refleksive forholdemåde. Ved kønspolariteternes (relative) opløsning forandres billedet. Den nutidige, middelklassekvindes eksistensform er kendetegnet ved en forsinket individualisering og udvikling af en omverdensrettet formbarhedskompetence, medens den nye, middelklassemands eksistensform præges af en især problematisk individualisering i kraft af det kvindeliges fravær i intimssfæren og af en deraf følgende kompensatorisk! søgen efter intimitet og mening.

Hvad så med de unge middelklasseunge i dag? Hvad forekommer gennem forfatternes optik genkendeligt respektivt nyt i deres psykologiske køn? Gennem en analyse af to populære ungdomsfilm, »Dirty Dancing« og »Dead Poets' Society« tegnes et billede af den kulturelt repræsenterede, middelklassefemininitet, som bestående af en kombination af en traditionel femininitet (betoning af refleksivitet og emotionalitet) med en autonomimestring. Tilsvarende findes i »Dead Poets' Society« en maskulinitet, der er sammensat af en traditionel maskulinitet (betoning af fornuft og autoritet) og en intimitetskompetence.

I bogens femte kapitel, »Kønsidentitetens kakofoni«, er vi igen tilbage ved det teoretiske grundlag. Det diskuteres, hvad identitet og i forlængelse heraf, hvad kønnet identitet er for en størrelse. Det er især *instabiliteten i psykologisk køn*, som de betragter som kilden til forandring, som de er ude efter at forankre teoretisk.

Identitet er et »vildt« begreb, hvilket vanskeliggør en entydig bestemmelse, men begrebet peger ifølge forfatterne hen på de forhold, at mennesker besidder følelser og tanker; at vi udrustet med disse bliver til aktivt handlende væsener, der ikke er helt forudsigelige i den sociale struktur; og at disse følelser og tanker udviser en varighed og kontinuitet, der resulterer i en oplevelse af et »mig«, der er sådan og sådan i forskellige situationer.

Deres udgangsposition er den, at en konceptualisering af identitet må hvile på den præmis, at identiteten på den ene side er socialt bestemt og på den anden side ikke er helt forudsigelig qua det aktive og kreative element. Det er netop denne præmis, den psykoanalytiske teori hviler på. Ved at arbejde med en analytisk distinktion og et spil imellem det bevidste og det ubevidste – sidstnævnte består af repræsentationer af os selv i

forbindelse med andre, skabt på forskellige udviklingspsykologiske trin, og forbundet med et sammenrend af følelser, begær og billeder – kan dette dynamiske og dermed uforudsigelige aspekt af identiteten indfanges. Det gælder nemlig, at det bevidste og det ubevidste fungerer efter forskellige og oppositionelle logikker, hvilket indebærer, at det, som af individet opleves som »mig’et«, er kendetegnet ved »en kakofoni af stemmer, der råber til hinanden i forskellige sprog og i forskellige tider« (s.70). Identitet indeholder derfor både bevidste og ubevidste billeder af os selv i relation til andre.

Det, der ifølge forfatterne er væsentligt ved identitetsbegrebet i denne aftapning, er, at det opretholder en skelnen mellem den indre, psykologiske verden og den ydre verden, der har med det kulturelle og det sociale at gøre. Adskillelsen mellem det distinkt psykiske – distinkt qua dets egenlogik og -dynamik – og det kulturelle og / eller sociale genfindes i deres originale begrebsliggørelse af kønsidentitet. Her skelnes mellem på den ene side *identitet som køn* og på den anden side *kønnet identitet* (senere i bogen kaldet *kønnet subjektivitet*). Identitet som køn får sit input fra ydrevenden, medens kønnet identitet har at gøre med den indre psykiske struktur.

Distinktionen mellem identitet som køn og kønnet identitet udnytter forfatterne til yderligere at kvalificere det synspunkt, at psykologisk køn både udviser tegn på kontinuitet og på forandring, idet de pointerer, at der kan være tale om en usamtidighed i forandringsprocessen dem imellem, selvom de er forbundne. De strukturelle implikationer og de symbolske betydninger, der er knyttet til køn i en given kultur, og som giver input til identitet som køn, kan forandre sig hurtigere end den indre psykiske struktur, givende ophav til kønnet identitet, eller vice versa.

Det kan afgjort diskuteres – og det bliver indenfor kønsforskningen ivrigt diskuteret – om det såvel er analytisk frugtbart som empirisk holdbart, at en teori om køn som identitet hviler på et uformidlet forhold mellem på den ene side den *individuelle* etablering af kønsidentitet og på den anden side den *sociale* organisering af samt de *kulturelle* betydninger knyttet til køn indenfor den samfundsmæssige kontekst. Selvom den objektrelationsteoretiske tilgang til køn som identitet, som forfatterne tager udgangspunkt i, på mange måder kan ses som et forsøg på at kombinere et psykoanalytisk og et sociologisk perspektiv, så sker der ifølge min vurdering det, at det psykoanalytiske perspektiv privilegieres. Denne privilegiering medfører, at skellet mellem det indre og det ydre opretholdes fremfor at blive analytisk formidlet. En sådan analytisk formidling er et »must« i en udvikling af en teori om køn, hvis en sådan teori skal hvile på den præmis, at køn udgør en konstitutionsbetingelse for eksistensen eller med forfatternes ord, at identiteten altid er en kønnet identitet, der opstår som resultat af kulturens indskrivning i kroppen (s.69 og 74). Kulturens indskrivning i kroppen har karakter af noget tvangsmæssigt, af noget uundgåeligt og tvingende i fald, at kulturen skal sikre integrationen

af individerne og sin egen opretholdelse som en grænsesættende og ordensskabende instans. At blive »kønnet« indebærer derfor en regulering – en regulering, der »griber fat« om det synlige kønsmærke på kroppen, og som på baggrund af kønsmærket henviser individet til bestemte handle- og udtryksformer, afhængigt af den sociale praksisorganisering og de symbolske betydninger, der er knyttet til køn i en given samfundsmæssig kontekst.

Forandrings- og kontinuitetsperspektivet på det psykologiske køn forfølges gennem kapitlerne 6-8, hvor forfatterne også trækker resultater fra deres nyeste tre-generationsstudie ind.

Hvad der især synes interessant, er den model, hvormed forfatterne griber det psykologiske køns udviklingsdynamik i et generationsperspektiv (s.109). Forandring i psykologisk køn ses som et resultat af relationerne mellem tre aspekter: kønnet subjektivitet, identitet som køn og kulturelle/socialle muligheder. Det er selve det faktum, at relationerne mellem aspekterne er præget af usamtidighed, der genererer udvikling. Og det er samtidigt det faktum, at hver generation konfronteres med en forskellig form for usamtidighed, – der giver ophav til en bestemt modsætning – der gør det muligt at tale om generationsspecifikke femininiteter.

Et andet interessant resultat fra tre-generationsstudiet er det forhold, at der ifølge forfatterne kan konstateres forandring både mht den kønnede subjektivitet og mht identitet som køn. Den kønnede subjektivitet blandt den yngste generation af middelklassepiger beskrives som indeholdende en »egenautonomi« (modsat den »gammelkendte«, stedfortrædende autonomi, som blev opnået gennem heteroseksuelle relationer) og en relationel kompetence, der overvejende anvendes i monokønnede sammenhænge. Ændringen i den kønnede subjektivitet tilskriver forfatterne en forandring i pigernes socialisationskonditioner, dog desværre uden at præcisere, hvad det er, som har forandret sig i vilkårene for deres tidlige separations- og individuationserfaringer. Er det en ændret arbejdsdeling mellem forældrene, en ny måde at forvalte moder- og måske ikke mindst faderskabet på, sidstnævnte blandt de nye, intensivt omsorgsinvolverede fædre? Mht identitet som køn præges billedet af en pluralitet: der er mange måder at »udtrykke« køn på for 90'ere piger.

Vurderet ud fra bogens eget analytiske perspektiv og den grundforståelsesmodel for kønsidentitet, der introduceres, er bogen konsistent og stringent i sin argumentationsform. Bogen er desuden absolut velskrevet og klar i sin fremstillingsform. Sproget er livligt og stilen raffineret. Hvis man vil forføres, er der en oplagt chance/risiko for at blive det netop i kraft af den stilistiske sofistikerethed!

Den potentielle målgruppe er overvejende andre kønsforskere, studerende på videregående niveauer såvel som færdige kandidater, da forfat-

terne bogen igennem refererer til og polemiserer imod forskellige fremherskende positioner inden for forskningsfeltet. Ifølge min vurdering bruges bogen bedst internt blandt kønsforskere til yderligere at anspore diskussionen om, hvordan det er mest hensigtsmæssigt at begrebsliggøre det yderst komplekse fænomen, som køn egentlig er.